

שומעים אן לא שומעים ? , אן והיום

עיון בפרשת השבוע על פי ה"משך תכמה"

1. שלמות ו, ו'–י"ד

(ו) לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם ממצרים והצילתי אתכם מעבדתם ונאלתי אתכם בְּרוּעַ וְטוֹיָהּ וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: (ז) וְלִקְוֹתַי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהֵייתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וַיִּדְעֻתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם: (ח) וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדֵי לְתֵת אֶתָּה לְאֲבֹרְהֶם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב וְנָתַתִּי אֶתָּה לָכֶם מוֹרֶשֶׁה אֲנִי יְהוָה: (ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקִּצֶר רוּחוֹ וּמַעֲבָדָה קָשָׁה: ... (י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (יד) אֲלֹהֵי רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתֶם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל וְזִנְהָ וּפְלֹאֵי וְזִפְרֹן וְכַרְמֵי אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת רְאוּבֵן:

2. מש"ח שמונת ו, ט'

(ט) וידבר משה כו' ולא שמעו אל משה – פירושו ענין הבאה לא"י מקוצר רוח ומעבודה קשה כי דרך קשי יום אשר יחפצו לשמוע רק כדי לצאת מצרתם ולא לשמוע בהבטחות עתידות ובהצלחות נפלאות כו' ולכן וידבר ד' וכו' ויעזום אל ב"י ואל פרעה וכו' להוציא בני מארץ מצרים כלומר לדבר רק אודות זה וכמו שזכר לקמן (פסוק כו) (דו"ק ותשכח) והבן ע"ד צחות.

3. עין א"ה שבת ב, י"ב, כ"ג

פ"א כפופה פ"א פשוטה, פה פתוח פה סתום. הדיבור והדומיה שניהם ביחד יסודי העולם הם. כשהפה הוא פתוח לדבר אלה הדברים שהדיבור נועד להם, להפיץ אור התורה והחכמה האמיתית בעולם, להופיע אור יקרות בכל מחשכי תבל, הרי הוא מיסד כל מוסדי תבל. ולעומת זה השתיקה, הדומיה הקדושה, בין כשהיא מכוונת להיות נצרה על דל השפתים מכל דיבור של דופי והיזק, בין כשהיא שמה מחסום לפה שלא להאיר את האור יותר מדאי, שלא לגלות צפונות עליונות יותר מכדי המדה שהכח של המקבלים יוכל להכיל בקדושתו וטהרתו, הרי גם היא, דומיה זו, מפארת את הוד כל היש. ונמצא שהפה הפתוח והפה הסתום שניהם בחוברת, בנויים הם את כל אלה הפלטרין של מעלה ושל מטה, להשכין על ידם קדושת עולמים בכל מלא היקום. פ"א כפופה (פה) [פ"א] פשוטה, באו להראות שהפה הפתוח באופן הנכון בדרך הקודש הוא במקום הכפוף, כלומר במושגים שיכולים הם להיות משתפלים עד כדי הבינה המצומצמת האנושית וארחות הרגשתה. והפ"א הפשוטה, במקום הנעלה, שהפה באיכותו מתפשט, שהדיבור הנשמתי עולה במעלותיו החבויות, שם השתיקה יפה, שם יש פי סתום, וזה הוא פאר מעלתו של הוד הדיבור, לך דומיה תהילה.

4. עין א"ה שבת ב, ה, י"ז

א"ל ר"ז לרבי סימון, לוכחניו מר להני דבי ריש גלותא, א"ל לא מקבלי מינאי, א"ל אע"ג דלא מקבלי לוכחניו מר. השאיפות המוסריות, ביותר הגדולות והכלליות, שהן הינן אור העולם ומעמד החיים האנושיים, צריכות הן לעולם להיות מוכרות בחשיבותן העצמית באופן היותר נעלה מצד עצמן, מצד חמדתן המלאה חיים עז וברכה, יותר ממה שהן מוכרות לחשיבות מצד פעולותיהן היוצאות מהן. והפעולות הטובות הנמשכות מהן, הינן השלמות טובות להן, שאם יבאו במילואן יעטרו אותן יפה, אבל כלום לא יחסר מהודן והדרן אפילו בשעה שאינן פועלות בפועל המעשי מאומה. וכל ההשתדלות שבעולם צריכה לעולם לבא מכל מי שיש לו שאר רוח, להוציאן מן הכח אל הפועל, לכל הפחות בדיבור אמין וחזק, באופן הראוי להתקבל מצד היושר והשכל, בכל אופן שיהיה. ודוקא בשעה ובמקום שהמגיעות מצד המצב הירוד והמקולקל של סדרי החברה והחיים, הן פועלות שדברים טובים גדולים ונכחים אינם יכולים להתקבל בפועל, מפני שמעמד הקישור החברתי עומד על מצב לקוי, עד שמי שהיכולת בידם אינם מוכשרים להיות מתרוממים אל במתי הצדק והאור הטוב העליון, דוקא אז הזמן הוא להוציא אל הפועל את ההגיון הטוב של התוכחה, הראויה לחול על ראש אדירים בעם, ובין מצד עצם יקרות הענינים, בין מצד ההבטחה של פעולתם לטובה להבא בבא מועדם, בין מה שמ"מ מוכרחים הם לפעול ג"כ בהוה באופן מסותר לביצור ומיעוט של כח הרע וההשחתה, כל אלה הם נותנים תוקף דאע"ג דלא מקבלי לוכחניו מר, הראוי ומוכשר להוכיח אפסי ארץ בשבט פיו ורוח שפתיו.

5. עולת רא"ה ב, עמ' קפ"א–קפ"ב

בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא. כל הפעולות והמחשבות הרבות, שבמהלך גידול חיי האדם, בפנותן כולן לתכליתן המיוחדת, צריך להיות להן מקום יסודי, שהוא מיוחד ועליו הן מתקיימות. המקום של יראת ד' ושקידת התורה הוא הנקודה התכליתית שלהן, שלפי מה שהיא מצטירת יפה בלב האדם כן ישתכלל ויתקיים כל בנין חייו. לכן ראוי להרגיל את האדם בעבודה ותלמוד דוקא כפי אותה מדה, אשר יד הבנתו מגיעה להשגת כללות תכליתו, וכאשר ישיג ערך התכלית של ענינים יותר גבוהים או יחנכוהו בענינים יותר גבוהים. אבל אם ירגילו להעמיס אותו בעבודות ולימודים, שאיו שמץ מתכליתם יכול להצטייר בו, משרישים בו דעה נפסדת, המקעקעת כל הבירה כולה, חלילה, שאין צורך תכלית לדברים ושאין בהם תכלית, והי כאשר יגדל ושכלו יכריחהו להחליט את צורך התכלית לכל דבר, וכי ההשתדלות בדבר שאין לו נקודה תכליתית אינה מהראוי, ירופפו עמודי שקידתו וכל בנין גדולו. על כן התינוק מבן חמש עד עשר מוכן הוא בשכלו הרך בתחלת התפתחותו, להרגיש את יפים וזיום של פשטי המקראות,

בסיפוריהם ומליצותיהם ורעיונות מוסרם, המרהיבים לב ונפש גם בחיצוניותם, וביושר עניניהם בטבעיות המדות ונפלאות ד' וחסדיו, ולהכיר להם ערך של תכלית, אבל עודנו רחוק מלהכיר התכלית של יושר המעשים הפרטיים אשר במשנה. אך בבאו לשנות עשר תתברר הבחנתו במציאות מעשים טובים והפכם, וכיר את צורך הלימוד המדריך בהוראת מעשי הטוב וברור פרטיהם ובהזהרה ממעשי הרע בברור פרטיהם, ואז ילמדוהו משנה. אבל עוד לא בושל שכלו כ"כ להכיר, שמלבד הידוע בראשית ההשקפה מטובתם של המעשים ומרעתם עוד צריך לחקור עליהם, בהסתעפותם הרבה, מתוך המפורש על הנעלם, ובבואו לשנות חמש–עשרה ימצא שכלו מתערר על התרחבות המעשים המדות והדעות בברור תעלומותיהם, ואז יורוהו דרך התלמוד. ועל דרך זה יגדל בלמוד תורת ד', בשמחה וטוב לב, ויראת ד' אוצרו.

6. שמונה קבצים א, תפ"ב

למה באה השבירה. לפי שהאלהות נותנת היא לפי כחה, והמקבל מוגבל הוא, אם כן תהיה הטובה מוגבלת, על כן נותן הוא הטובה בלא שעור, לפי מדתו, ותהיה אלהית בלתי גבולית, ואף על פי שלא יוכל המקבל הנברא לקבל, כי אם כשישבר לגמרי. ויבנה בתשוקתו לשוב למקורו הבלתי גבולי, להתאחד באלהות, ובוזה יעשה הנברא את עצמו, ויהיה במדרגת השלמות של בורא, ויתעלה ממעל לגבול של נברא, מה שלא היה אפשר בלא שפעת רב טוב למעלה ממדרגת אפשרות קבלתו, שהיה תמיד רק במדרגת נברא, ולא במעלת בורא כלל.

7. אורות הקודש ג' עמ' רנ"ח; דרך הקודש, טהרת מדות הנפש עליה בהדרגה, ל"ה

על ידי מה שחפצים במדות חסידות גדולות מתגבר היצר הרע הרבה, והאדם מתדלדל ברוחניותו, ועל כל פנים מוציא כח רב על מלחמת היצר הרע, שהיה יכול להשתמש בכח זה להתעלות יותר ויותר. על כן אין אדם צריך לחשוך לעלות במדות חסידות עליונות שלא בהדרגה, כי אם להשתוקק לעלות תמיד מעלה מעלה בדרך הדרגה, ומגמת פניו תהיה לעלות למדרגה היותר עליונה, חייב אדם לאמר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב. ועל ידי קצת התגברות היצר הרע שיש על ידי התשוקה הכללית, שחושק לעלות בהדרגה למדרגה גדולה, מתעוררת אצלו מדת הגבורה שבקדושה, ואור החיים מבהיק בקרבו.